

WŁODZIMIERZ WOJCIECHOWSKI

SPRAWOZDANIE Z PRAC WYKOPALISKOWYCH
NA WIELOKULTUROWYM STANOWISKU OSADNICZYM
W JANÓWKU, POW. DZIERŻONIÓW, W 1966 ROKU

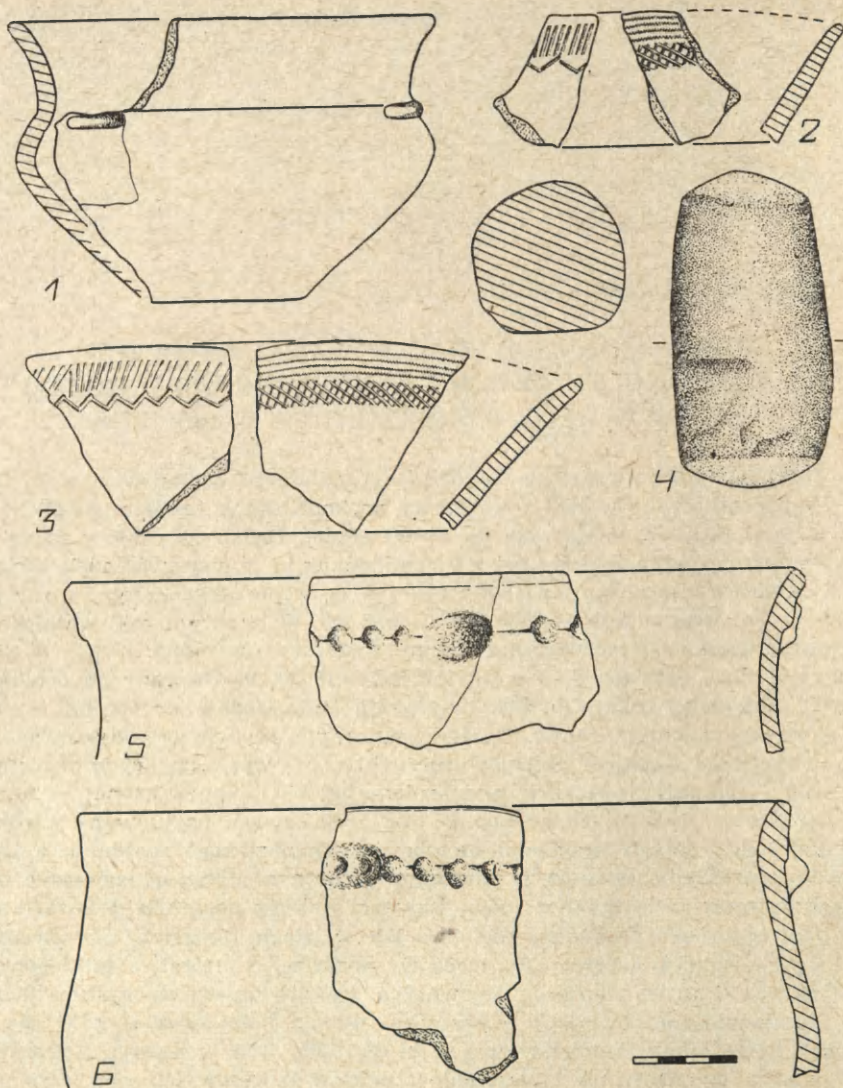
Na terenie wielokulturowego stanowiska osadniczego w Janówku, pow. Dzierżoniów, zapoczątkowane w 1961 roku¹ prace wykopaliskowe podjęte zostały w roku bieżącym w dniach od 15 sierpnia do 15 września². Badaniami objęty został pierwotnie obszar o powierzchni 500 m², z uwagi jednak na konieczność odsłonięcia niektórych obiektów nieruchomych (jamy 109 i 111), wchodzących częściowo w profil wykopu, przebadana przestrzeń wzrosła do 516 m². W bieżącym roku założono dwa wykopy: pierwszy — o powierzchni 300 m², położony na północ i zachód od wykopu z roku 1965, oraz drugi — o powierzchni 216 m², usytuowany na południe od wykopu z ubiegłego roku. Obydwa przylegają bezpośrednio do terenu przebadanego, tworząc zamkniętą całość. Takie usytuowanie wykopów podyktowane było chęcią uchwycenia dalszych obiektów nieruchomych, wyznaczających przedłużenie północnego i południowego sektora domniemanej okolicy związanej z ludnością kultury pucharów lejowatych, wykop z roku 1965 bowiem usytuowany między tegorocznymi odkrywkami przypadał na obszar domniemanego majdanu, a jedynie niewielkie poszerzenie wykopu w kierunku północnym ujawniło zaleganie obiektów neolitycznych związanych z osadą ludności kultury pucharów lejowatych³.

W toku tegorocznych badań, podobnie jak w latach ubiegłych, nie stwierdzono jakichkolwiek śladów warstwy kulturowej związanej z którąś z istniejących tu faz zasiedlenia (kultura pucharów lejowatych, kultura unietycka, kultura łużycka). Spotykana licznie na powierzchni ceramika, ułamki kości oraz zabytki specjalne (narzędzia krzemienne, kamienne, przęśliki gliniane itp.) wskazują jednoznacznie na systematyczne naruszanie i niszczenie obiektów kulturowych, przy czym stosowana od kilku lat orka traktorowa naruszyła także w dużym stopniu nie zabez-

¹ W. Wojciechowski, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych na terenie osady neolitycznej oraz osady kultury łużyckiej przeprowadzonych w Janówku, pow. Dzierżoniów, w 1961 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 15: 1963, s. 352—357.

² Badania finansowane były z funduszy Katedry Archeologii Polski Uniwersytetu Wrocławskiego im. B. Bieruta. Kierownictwo naukowe badań spoczywało w rękach doc. dr Heleny Hołubowiczowej, pracami terenowymi kierował dr W. Wojciechowski. W badaniach brali udział studenci archeologii odbywający obowiązkową praktykę wakacyjną: M. Cypryś, J. Jurczak, B. Sobol, T. Szczurek (studium stacjonarne) oraz T. Fronczyk, M. Gołębiowska, K. Juskiewicz, E. Kunawicz (studium zaoczne).

³ W. Wojciechowski, *Wyniki badań wykopaliskowych w Janówku, pow. Dzierżoniów, w 1965 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 19: 1968, s. 380—385.

Ryc. 1. Janówek, pow. Dzierżoniów. Ceramika i przedmiot kamienny z jam neolitycznych:

1—3, 6 — jama 108 (partia przydenna, głęb. zalegania 0,40—0,50 m); 4 — jama 110; 5 — jama 98

Rys. W. Wojciechowski

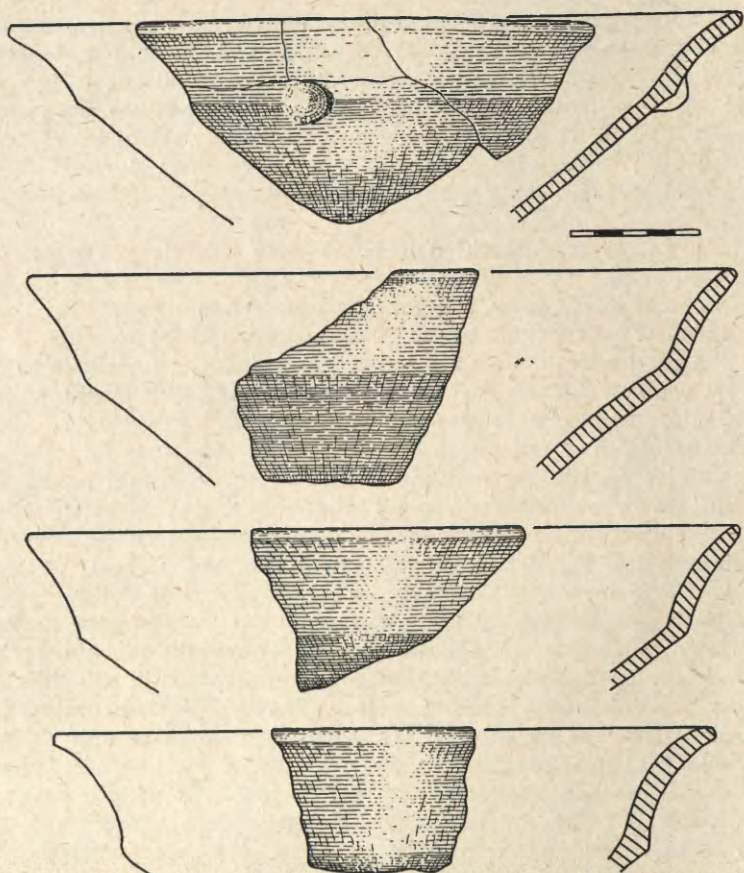
pieczone warstwą kulturową górne partie jam. Bezpośrednio na warstwie calcowej utworzonej z żółto zabarwionego lessu spoczywała próchnica orna, miąższości 0,30—0,35 m, po zdjęciu której odsłonięto zarysy obiektów nieruchomych. Odcinały się one bardzo wyraźnie od otaczającego calca przede wszystkim znacznie ciemniejszym zabarwieniem (barwa wypełniska obiektów neolitycznych intensywnie

czarna lub ciemnobrunatna, obiektów kultury unietyckiej natomiast szara), a także odmiennym charakterem tworzywa przyrodniczego wypełniska. Na obszarze przebadanym w roku bieżącym odsłonięto piętnaście obiektów nieruchomości, z których sześć łączyć należy z osadą ludności południowej grupy kultury pucharów lejowatych (jamy 98, 100, 107, 108, 110 i 112), dwie (jamy 109 i 111) z bliżej w tej chwili nie określonej fazą zasiedlenia badanego stanowiska przez ludność kultury lendzielskiej, pozostałe zaś obiekty (jamy 99, 101—106) z osadą ludności kultury unietyckiej⁴.

Najstarszą ze stwierdzonych dotychczas fazę osadniczą reprezentuje sześć obiektów związanych z osadą południowej grupy kultury pucharów lejowatych. Są to stosunkowo niewielkie jamy, z reguły koliste w rzucie poziomym i nieckowate lub nieregularne w przekroju, których funkcję trudno bliżej określić. Z całą pewnością żadna z przebadanych jam nie stanowi pozostałości po obiekcie mieszkalnym. Taką interpretację wykluczają niewielkie rozmiary odkrytych obiektów. Brak także wśród wyeksplorowanych obiektów klasycznych jam ogniskowych, jakie znamy z badań prowadzonych w minionych sezonach. Dwie jamy (nr 98 i 108) mogą stanowić pozostałości po tzw. jamach odpadkowych, a to z uwagi na bardzo bogatą zawartość kulturową w postaci głównie odpadów kuchennych (kości, skorupy małży) oraz ułamków ceramiki, zniszczonych narzędzi kamiennych, uszkodzonych przęślików glinianych itp. Wypełnisko przebadanych jam jest z reguły jednolite i stanowi je czarna lub brunatna próchnica, przybierająca w wypadku jam odpadkowych w partiach przydennych odcień intensywnie ciemny. Nieliczne soczewki lessowe stwierdzone w obrębie wypełniska pochodzą prawdopodobnie z oberwanych fragmentów ścian. Trudno wobec aktualnego stanu zachowania obiektów stwierdzić, czy posiadały one jakąkolwiek konstrukcję naziemną w formie dachu. Śladów takiej konstrukcji (np. szafasowej) nie stwierdzono, nie wyklucza to jednak możliwości istnienia takich elementów, chociażby z uwagi na obecność w niektórych jamach sporej ilości brył wypalanej polepy z odciskami gałęzi oraz węgielków drzewnych. Materiał zabytkowy uzyskany z obiektów nieruchomości to w pierwszym rzędzie ceramika, wśród której przeważają formy jajowate ze zgrubionym brzegiem, zdobione na zgrubieniu dołkami palcowymi oraz różnego typu guzami bezpośrednio pod krawędzią wylewu, naczynia amforowate zaopatrzone w poziomo przekłute rurkowate ucha zdobione niekiedy przy dolnej nasadzie rozchodzącymi się skośnie plastycznymi żeberkami, szerokootworowe niskie puchary o stożkowej części dolnej i lejowato wychylonym brzegu, posiadające na przejściu brzegu w brzusie spłaszczone guzy oraz nieliczne ułamki kubków. Szczególnie interesujący z punktu widzenia chronologii jest zespół ceramiki z jamy 108, w którego skład obok form typowych dla południowej grupy kultury pucharów lejowatych (ryc. 1: 1) wchodzi dwa ułamki pucharu lejowatego zdobionego bogato motywami i techniką charakterystyczną dla fazy lubońskiej grupy wschodniej tej kultury (ryc. 1: 2, 3), przy czym materiał ten pochodzi z najgłębszej partii jamy. Zespół zabytków raz jeszcze potwierdza przypuszczenie, wyrażone już poprzednio⁵, o silnych oddziaływaniach fazy lubońskiej na dolnośląską grupę południową i możliwości datowania

⁴ W dalszym ciągu natomiast nie znajduje potwierdzenia przypuszczenie o istnieniu na badanym stanowisku osadnictwa z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza, notowanego na poniemieckich mapach archiwalnych przechowywanych w Muzeum Archeologicznym we Wrocławiu.

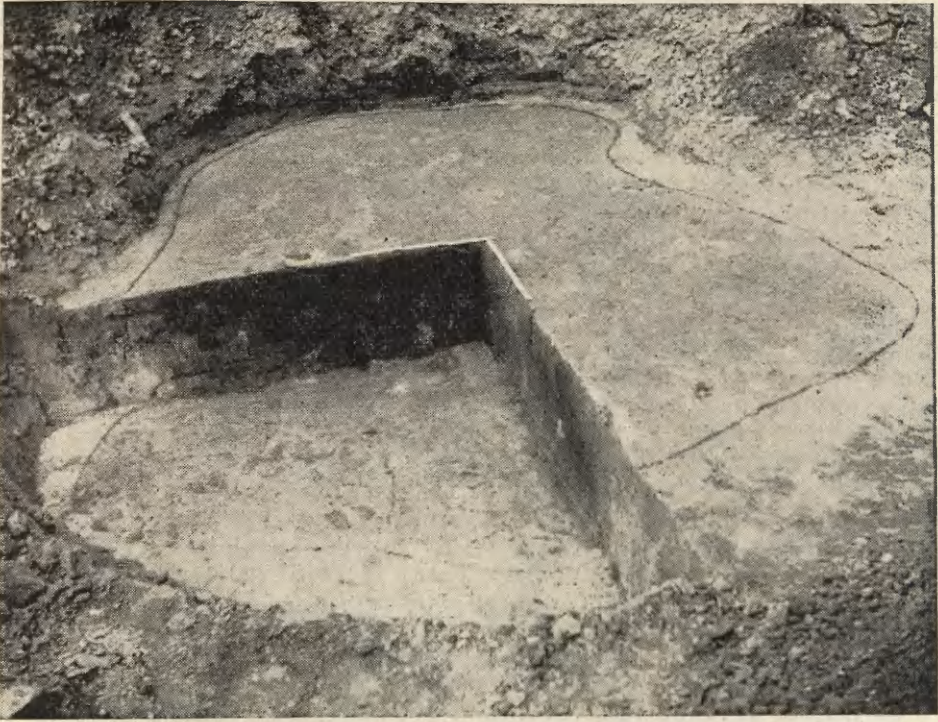
⁵ W. Wojciechowski, *Badania wykopaliskowe osady kultury pucharów lejowatych i osady kultury unietyckiej w Janówku, pow. Dzierżoniów w 1964 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 18: 1966, s. 44—45.

Ryc. 2. Janówek, pow. Dzierżoniów. Ceramika z obiektu 111

Rys. W. Wojciechowski

osady kultury pucharów lejowatych w Janówku współcześnie z trwaniem fazy lubońskiej na terenie Wielkopolski. Uzyskana ceramika wykonana była z gliny zawierającej bardzo dużą niekiedy domieszkę tłuczonych skorup naczyń, stwierdzono także domieszkę silnie przepalonych kości. Stopień wypalenia naczyń, szczególnie dużych zasobowców, był raczej słaby, co niekiedy bardzo utrudniało wydobywanie odsłoniętych ułamków. Powierzchnia naczyń odznacza się z reguły starannym wygładzeniem. Barwa najczęściej ciemnobrunatna lub brudnoczerwonawa, rzadziej czarna. Z zabytków specjalnych uzyskanych z jam kultury pucharów lejowatych wymienić należy liczne narzędzia wykonane z kości (głównie szydła), półfabrykaty narzędzi kamiennych w postaci wstępnie obrobionego topora kamiennego (jama 108) oraz półfabrykatu młota o podwójnym obuchu (jama 110), liczne przęśliki gliniane, w tym jeden zdobiony, odpady produkcyjne w postaci kamiennych czopów wiertniczych oraz fragment szpuli glinianej. Podobnie jak w latach ubiegłych bardzo skromnie reprezentowane są narzędzia krzemienne. Ponadto jamy dostarczyły dużej ilości kości, skorup małży oraz polepy z domieszką ziarna zbóż, plew oraz żdźbeł słomy.

Ryc. 3. Janówek, pow. Dzierżoniów. Jama 109

Fot. W. Wojciechowski

Dwa spośród przebadanych obiektów dostarczyły materiału typowego dla kultury lendzielskiej. Reprezentują zatem nieujawnioną dotychczas fazę zasiedlenia omawianego stanowiska przez ludność związaną z południowym kręgiem kulturowym. Jeden z odkrytych obiektów interpretować można jako pozostałości po półziemiance mieszkalnej (jama 109) przede wszystkim z uwagi na duże rozmiary (długość 3,20 m, szerokość 2,54 m, głębokość 0,93 m), a także ze względu na bardzo regularny kształt w przekroju, płasko uformowane dno oraz specyfikę zawartości kulturowej, której cechą jest całkowity brak odpadów kuchennych, a także niewielka ilość ceramiki. Może to wskazywać na fakt usuwania odpadów poza obręb obiektu zajmowanego jako mieszkanie. Nie stwierdzono natomiast w obrębie jamy 109 śladów ogniska, które mogło znajdować się na zewnątrz półziemianki. Całkowicie odmienny charakter miał obiekt 111. W rzucie poziomym na tle calca rysował się w postaci nieregularnego zaciemnienia o wymiarach: długość 3,85 m, szerokość 2,30–2,48 m. W jego obrębie intensywnie ciemnym zabarwieniem odznaczały się trzy plamy, które w toku eksploracji obiektu okazały się trzema jamami, oddzielnymi od siebie niewielką przestrzenią. Dwie spośród jam, oznaczone jako jamy 111^a i 111^c, zalegały przy wschodniej krawędzi zarysu i posiadały niewielkie rozmiary, trzecia natomiast, oznaczona jako jama 111^b, zajmowała całą zachodnią połowę zarysu i wkopana była w całość do głębokości 0,40 m. Niewielka jama 111^a stanowiła prawdopodobnie pozostałość po krótkotrwałym ognisku. Wokół obiektu nie stwierdzono jakichkolwiek śladów po naziemnych elementach konstrukcyjnych, nie-

mniej jednak wydaje się, że obiekt ten uznać należy za tymczasowy szalas mieszkalny, użytkowany być może w pierwszym etapie przebywania na tym stanowisku, do czasu przygotowania trwalszych pomieszczeń mieszkalnych o charakterze ziemnym-półziemiankowym. Bogato przedstawia się materiał zabytkowy uzyskany z obiektu 111. Na pierwszy plan wysuwa się ceramika reprezentująca wyłącznie formy typowe dla kultury lendzielskiej. Są to głównie fragmenty szerokootworowych i niezbyt głębokich mis o ostrym załomie na brzuścu oraz silnie wychylonym brzegu, zaopatrzonych na załomie lub nieco powyżej w okrągłe spłaszczone guzy, głębsze niewielkie naczynia misowate o nieznacznie esowatym profilu, niewielkie naczynia o kulistym lub spłaszczonym brzuścu i lejkowato rozchylonej szyjce i wreszcie fragmenty naczyń amforowatych, z których zachowały się różnej wielkości pionowo przekłute ucha silnie wygięte ku górze. Naczynia te wykonane były z gliny zawierającej bogatą domieszkę drobnziarnistego piasku, charakteryzują się silnym wyświeceniem powierzchni zewnętrznej oraz doskonałym wypałem poświadczonym twardością zachowanych skorup. Na szczególne podkreślenie zasługują ułamki niewielkiej cienkościennej czarki o czerwonej powierzchni, na którą naniesiony jest ornament malowany białą farbą. Zdobnictwo to jest silnie zniszczone, niemniej wydaje się, że pierwotnie ornament ułożony był we wzory geometryczne. Ten typ ceramiki stwierdzamy na Dolnym Śląsku po raz pierwszy. Nie udało się natomiast wyróżnić spośród uzyskanego materiału tak typowych dla kultury lendzielskiej form jak puchar na pustej nóżce. Niewykluczone wprawdzie, że część ułamków zaszeregowanych do mis z ostrym załomem może pochodzić z form pucharowatych, jednakże typowych nówek nie uzyskano. Ułamki naczyń odkryte w obydwu jamach kultury lendzielskiej w wielu szczegółach zbliżone są do materiału ceramicznego odkrytego w przydomowej pracowni krzemieniarskiej na stan. II w Nowej Hucie-Pleszowie⁶. Odnosi się to przede wszystkim do mis z ostrym załomem i głębokich miseczek o esowatym profilu. W przeciwieństwie do obiektów kultury pucharów lejowatych jama 111 odznaczała się bogatym materiałem krzemienym, w tym licznymi narzędziami (drapacze, rylce, retuszowane wióry), półsurowcem wiórowym oraz odpadami produkcyjnymi w postaci drobnych amorficznych odłupków. Ponadto uzyskano narzędzia kościane, kości zwierzęce, węgle drzewne oraz polepy.

Siedem spośród przebadanych jam reprezentuje osadnictwo ludności kultury unietyckiej. Są to głównie niewielkie zagłębienia o kolistym lub ósemkowatym zarysie i nieckowatym lub nieregularnym przekroju. Określenie funkcji tych obiektów wydaje się być w tej chwili niemożliwe, zarówno bowiem forma tych jam, jak i ich wypełnisko oraz zawartość kulturowa nic w tym zakresie nie wyjaśniają. Jedynym obiektem łączącym się prawdopodobnie z osadą kultury unietyckiej, którego funkcję można z pewnym przybliżeniem określić, jest jama 106, o niewielkim kolistym zarysie w rzucie poziomym i wyraźnie gruszkowatym przekroju (głębokość jamy 2,00 m). Niewykluczone, że stanowi pozostałość po jamie zasobowej. Wskazuje na to z jednej strony kształt, z drugiej zaś bardzo uboga zawartość kulturowa, oznaczająca się brakiem jakichkolwiek odpadów konsumpcyjnych. Zawartość jam kultury unietyckiej była raczej uboga. Dostarczyły one drobnych ułamków ceramiki, w tym fragmenty naczyń wazowatych oraz dużych naczyń zasobowych o schropowaconym brzuścu i wyświeconej szyjce, kości zwierzęcych, skorup małych oraz niewielkich brył polepy.

Tegoroczne prace dostarczyły także dalszych danych odnośnie do przebiegu do-

⁶ M. Godłowska, *Materiały ceramiczne z przydomowej pracowni krzemieniarskiej z jamy 1 na stanowisku II w Nowej Hucie-Pleszowie*, „Przegląd Archeologiczny”, t. 16: 1963, s. 94—109.

mniemanej okolicy związanej z ludnością południowej grupy kultury pucharów lejowatych. Na obszarze przylegającym od północy do wykopu z 1965 roku (na którym nie stwierdzono obiektów neolitycznych) natrafiono na dwie dalsze jamy związane z osadą kultury pucharów lejowatych. Być może stanowią one dalszy ciąg północnego sektora przypuszczalnej okolicy. Cztery dalsze obiekty związane z kulturą pucharów lejowatych odkryto także na przebadanym terenie graniczącym od południa z wykopem z 1965 roku, przy czym wystąpiły one na wysokości dużego obiektu mieszkalnego (jama 83) odkrytego w roku 1964. W dalszym ciągu natomiast brak jakichkolwiek danych, które mogłyby wskazywać na usytuowanie i przebieg ewentualnego sektora zachodniego, który zamykałby zarysowujący się coraz wyraźniej w przybliżeniu kolisty plac centralny — majdan.

*Katedra Archeologii Polski
Uniwersytetu Wrocławskiego*

WŁODZIMIERZ WOJCIECHOWSKI

REPORT ON THE EXCAVATION OF A HABITATION SITE OF MANY
CULTURES AT JANÓWEK, DISTR. DZIERŻONIÓW, IN 1966

The excavations of 1966 lasted from August 15 to September 15. The examined area of 516 sq. m yielded outlines of 15 features. Of these 6 pits belonged to the southern group of the Funnel Beaker culture, two were attributable to the Lengyel culture (the first traces of this culture recorded from the site), and 7 were assigned to the Únětice culture. Funnel Beaker pits served for rubbish, storage, etc. They contained pottery, animal bones, remains of shellfish, stone tools, unfinished stone artifacts, bone implements, whorles, etc. The pits of the Lengyel culture included one semisubterranean hut and remains of an overground structure (a hut?). The material found in a Lengyel pit included potsherds decorated with painted motifs. Other finds consisted of bone and flint tools, numerous animal bones and pieces of daub. Among the Únětice features one is interpreted as a storage pit, while the function of other pits remains uncertain. They contained mostly pottery and animal bones. Pottery included vase-like pots with heavily everted rims and fragments of storage vessels with a roughened body and a polished neck.

